

UOT: 81.322.2

KAMILƏ VƏLİYEVƏ*

AZƏRBAYCANDA RIYAZİ DİLÇİLİYİN İNKİŞAFI

XÜLASƏ

Türkologiyada, eləcə də riyazi dilçiliyin Azərbaycan dilçiliyində inkişaf etdirilməsində görkəmli alimimiz prof. Məmmədəğa Şirəliyevin böyük xidmətləri olmuşdur. Müdrik, uzaqgörən prof. M.Şirəliyev böyük gələcəyi olan bu yeni sahənin inkişafı üçün hər il ardıcıl olaraq riyazi dilçilik üzrə qəbul elan etmişdir. M.Şirəliyevin böyük səyi nəticəsində 1976-cı ildə Nəsimi adına Dilçilik İnstitutunda Azərbaycan dilçiliyində yeni bir sahə olan tətbiqi dilçilik qrupu yarandı. Son illər institutda bu ehtiyacları duyaraq əməkdaşlar kompüterlərlə təmin olunmuş, kadrların yetişdirilməsi üçün isə şöbəyə aspirantlar qəbul olunmuşdur. Onlar müasir tələblərə uyğun məsələlərin həllinə yönələn, aktualıq kəsb edən aşağıda sadalanan mövzuların tədqiqi ilə məşğul olurlar. Artıq şöbənin əməkdaşlarının Dövlət Proqramında nəzərdə tutulan prioritet mövzular üzrə tədqiqatları böyük vüsət alıb.

Azərbaycan dilinin dövlət dili kimi ümumi informasiya bazası yaradılmış, eyni zamanda Azərbaycan dilinin milli korpusunun hazırlanmasında xeyli işlər görülmüşdür.

Açar sözlər: Azərbaycan dili, riyazi dilçilik, türkologiya, milli korpus, tətbiqi dilçilik

Məmmədəğa Şirəliyev və Riyazi dilçilik:

Türkologiyada, eləcə də riyazi dilçiliyin Azərbaycan dilçiliyində inkişaf etdirilməsində görkəmli alimimiz prof. M.Şirəliyevin böyük xidmətləri olmuşdur. Məhz prof. M.Şirəliyevin AMEA Nəsimi adına Dilçilik İnstitutuna rəhbərlik etdiyi illərdə ilk dəfə (1964-cü ildə) riyazi dilçilik üzrə aspiranturaya qəbul elan edilmişdir. Elana əsasən 3 nəfər: iki riyaziyyatçı, K.Vəliyeva, T.Heydərov və filoloq F.Alıməmmədova qəbul imtahanında iştirak etmiş. Konkursdan K.Vəliyeva, F.Alıməmmədova keçmiş, 1965-ci ildə SSRİ EA Dilçilik İnstitutuna məqsədli aspirantura xətti ilə Moskva şəhərinə ezam olunmuşlar. Bu iki gəncə SSRİ EA Dilçilik İnstitutunun Elmi Şurasının qərarı ilə Stepan Şamuyanın rəhbərliyi tapşırılmışdır. Lakin 3 aydan sonra S.Şamuyan həmişəlik ölkəni tərk edib, İzrailə köçmüşdür. Yenidən rəhbər axtarışı, ixtisasdan doğan çətinliklərə dözməyən F.Alıməmmədova Bakıya qayıtmışdır. Müdrik, uzaqgörən prof. M.Şirəliyev böyük gələcəyi olan bu yeni sahənin inkişafı üçün hər il ardıcıl olaraq riyazi dilçilik üzrə qəbul elan etmişdir. 1966-cı ildə bu ixtisas üzrə Aida Bəylərova aspiranturaya daxil olub Moskva şəhərinə ezamiyyətə göndərilmişdir. Təəssüf ki, az müddətdən sonra o da ixtisasını dəyişmiş, sonrakı taleyi bizə məlum deyil. Nəhayət, üçüncü il 1967-ci ildə yenidən bu ixtisas üzrə AMEA Nəsimi

adına Dilçilik İnstitutuna aspiranturaya qəbul elan verilmişdir. Aspiranturaya istedadı ilə hamını məftun edən Aydın Məmmədov daxil oldu. O, Moskvada Jirmunsinin rəhbərliyi ilə altı ay fonologiya üzrə tədqiqat işi apardı. Lakin naməlum səbəbdən ixtisasını dəyişib, E.Sevortyanın rəhbərliyi ilə Azərbaycan dili tarixi üzrə araşdırmalarla məşğul olmağa başladı. Prof. M.Şirəliyev çox təəssüflənirdi ki, gənclər yeni sahənin çətinliklərindən çəkinib daha asan yol seçirlər. O, böyük alim müdriqliyi ilə duyurdu ki, XX əsrin 50-ci illərində yaranan praktiki tələbdən doğan riyazi dilçilik dilin bütün sahələrini əhatə edəcək yeni istiqamətlər, struktur dilçilik, formal qrammatikalar, dilin modelləri, deşifrə məsələləri, törədici qrammatikalar, transformasiya qrammatikaların yaranmasını, maşın tərcüməsi, nitqin tanınması kimi süni intellekt məsələlərinin həllinin qarşısına məqsəd qoyacaqdır. Məhz, prof. M.Şirəliyevin böyük səyi nəticəsində 1976-cı ildə Nəsimi adına Dilçilik İnstitutunda Azərbaycan dilçiliyində yeni bir sahə olan tətbiqi dilçilik qrupu yarandı. Qrupa 1971-ci ildə Moskva şəhərində müdafiə etmiş (ali təhsili mühəndis elektro-mexanik) V.Pines rəhbərlik edir. Qrup (qrupun əməkdaşları: K.A.Vəliyeva, M.Ə.Mahmudov, C.Ə.Rəhmanov) tətbiqi dilçilik məsələlərinə daxil olan problemlərlə: maşın tərcüməsi (sözün sintezinin formal təsviri, morfoloji analiz, mətnlərin avtomatik sintaktik təhlili və sintezi, mətnlərin avtomatik redaktəsi və s.) formal modellərin hazırlanması

* Filologiya üzrə elmlər doktoru, professor, AMEA Nəsimi adına Dilçilik İnstitutu, Kompüter dilçiliyi şöbəsinin müdiri

lanması (Türk dillərində feil şəkillərinin quruluşunun modelləşdirilməsi, avtomatik sintezin modeli və s.) statistik metodlar (qədim abidələrin statistik təhlili və s.) məşğul olur. Prof. M.Şirəliyev qrupun yaşayıb, yaratması üçün əlindən gələni əsirgəməyirdi, gənc kadrların yetişməsinə xüsusi diqqət və qayğı göstərirdi.

1979-cu ildə qrupun əməkdaşı kiçik elmi işçi M.Ə.Mahmudovu Leninqrad şəhərinə iki illik elmi ezamiyyətə göndərir. 1982-ci ildə Bakıda “Разработка системы формально морфологического анализа тюркских словоформы (на материале азербайджанского языка)” adlı namizədlik dissertasiyasını müvəffəqiyyətlə müdafiə edir.

Qrup qarşısına qoyduğu məsələləri həyata keçirmək üçün texniki təminatla böyük ehtiyac duyurdu. İş saati qurtardıqdan sonra K.Vəliyeva, M.Mahmudov ilə birlikdə tezlik və əks lüğətlərinin materiallarını perforator qurğusuna daxil etmək üçün saatlarla AMEA Kibernetika İnstitutunda növbəyə dayanırdılar, qurğu boş olan kimi işə başlayırdılar. Qrupun kompüteri, proqramlaşdırıcısı yox idi. Artıq 80-ci illərdə qrupa Svetlana Məmmədova – proqramlaşdırıcı gəldi. Çox təəssüf ki, o, az bir müddətdə işlədi. Tezliklə aspiranturanı Kiyevdə Kibernetika İnstitutunda aspiranturanı bitirən texniki elmləri namizədi M.N.Məmmədova qrupa daxil olundu. M.Məmmədova uğurlu “Москва Автоматизированный отбор лексики в информационно поисковый тезаурус на основе анализа терминологических словарей. (Авт. дисс. Канд. Тех. Наук. М., 1984) adlı dissertasiya müdafiə etdi və qrupda işini davam etdirərək maraqlı doğuran “О создании банка терминологических данных азербайджанского языка” adlı məqaləsini “Советская Тюркология” 1996, 2 məcmuəsində dərc etdirir. Qrupa götürülmüş təcrübəli proqramlaşdırıcı O.Məmmədov ilə birlikdə ilk dəfə Azərbaycan qəzet dilinin tezlik lüğəti və Azərbaycan dilinin əks lüğəti kompüterin köməyi tərtib edilir. Qeyd etməliyik ki, o zaman kompüterə Azərbaycan əlifbasının şriflləri daxil edilməmişdi. O.Məmmədov kiril əlifbasından fərqli qrafemləri (yəni h, ə, ö, ü, c) üçün xüsusi kodlaşma aparırdı. İndi isə hal-hazırda əks və tezlik lüğətləri kompüter avtomatik tərtib edir.

Az bir qüvvə ilə qrup Ukrayna Elmi Tədqiqat Poliqrafiya İnstitutunun sifarişi ilə Mətnin

avtomatik yığılması (Lıvov, 1989; K.A.Vəliyeva, M.Ə.Mahmudov, V.Pines), Kommunist nəşriyyatının sifarişi ilə Azərbaycan mətnlərinin sətirdən-sətrə keçirilməsi (K.A.Vəliyeva, C.Ə.Rəhmanov, V.Pineslə birlikdə), B.. 1991; Mətnləri yoxlayan “Korrektor” sistemi AMEA Kibernetika İnstitutunun əməkdaşları Z.Səfərov, Z.Əmirovla birlikdə həyata keçirildi.

Riyazi dilçilik müstəqilik illərində: 90-cı illərin əvvəlində qrupun rəhbəri V.Pines ABŞ-a köçdüyü üçün qrupa rəhbərlik Məsud Mahmudova (1991-1995) tapşırıldı. Məsud Mahmudovun rəhbərlik etdiyi illərdə qrupa V.Sultanov və J.Qəribova daxil edildi. Bu illər ərzində uzun müddət çapını həsrətlə gözlədiyimiz kollektivin əsərləri nəhayət ki, işıq üzü gördü: Kitabı-Dədə Qorqud dastanlarının statistik-distributiv təhlili. B.,1997; B., 1999 (ikinci nəşr). M.Füzulinin nəzm əsərlərinin əlifba-tezlik sözlüyü. B., 2004; M.Ə.Mahmudov Azərbaycan mətnlərinin avtomatik işlənməsi sistemi, B., 1994, D.D.A. K.A.Vəliyeva Mətnin avtomatik sintaktik təhlili və sintezi, B., 1996; Azərbaycan qəzet dilinin tezlik lüğəti (tərtibçilər: K.A.Vəliyeva, M.Ə.Mahmudov, V.Y.Pines, C.Ə.Rəhmanov) B., 1997; Azərbaycan qəzet dilinin tezlik lüğəti (tərtibçilər: K.A.Vəliyeva, M.Ə.Mahmudov, C.Ə. Rəhmanov) B., 2004; Uzun fasilədən sonra artıq qrupa aspirant götürmək imkanı yaranmışdı. M.Ə.Mahmudovun rəhbərliyi ilə İ.X.Şıxıyeva “Kitabi-Dədə Qorqud” dastanının linqvostatistik xüsusiyyətləri” adlı filologiya elmləri namizədi dissertasiyasını müdafiə etdi. Çox təəssüf ki, müdafiədən sonra ailə vəziyyəti ilə əlasqədar o, işdən azad olmuşdur. Lakin sevindirici haldır ki, qrupun əməkdaşlarından V.Sultanov Kiprdə nüfuzlu universitetdə Azərbaycana başucalığı gətirən tərzdə başqan vəzifəsində çalışır. Digər hərtərəfli ziyalı xanımımız Jalə Qəribova Azərbaycan Dillər Universitetinin Beynəlxalq əlaqələr üzrə prorektor vəzifəsində çalışır. İstedadlı riyaziyyatçı C.Rəhmanov elmi iş aparmaqla yanaşı, Olimpiya mərkəzinin nüfuzlu redaktorudur.

2000-ci illərin ortalarında qrupa “Dilmanc” maşın tərcüməsi sisteminin rəhbəri Ə.Fətullayev daxil oldu və “Azərbaycan-İngilis maşın tərcüməsi sistemi üçün rəqəm – modelləşdirmə metodunun işlənilib hazırlanması və tətbiqi” adlı texniki elmlər (2006-cı ildə AMEA Kibernetika

İnstitutunda) üzrə namizədlik dissertasiyasını müdafiə etdi.

Bundan başqa, şöbənin dissertantı İnformasiya Texnologiyaları İnstitutunun əməkdaşı – Quliyeva Zərifə K.A.Vəliyevanın rəhbərliyi ilə filologiya üzrə fəlsəfə doktoru elmi dərəcəsi almaq üçün “Maşın tərcüməsi sistemində avtomatik lüğətin optimal strukturunun təyini” adlı işini 2011-ci ildə Nəsimi adına Dilçilik İnstitutunun Müdafiə Şurasında uğurla müdafiə etdi.

Əməkdaşların inkişaf naminə institutu tərk etmələri qrupun dağılmasına səbəb oldu. Demək olar ki, qrupda iki əməkdaş: K.A.Vəliyeva, M.Ə.Mahmudov Tətbiqi və nəzəri dilçilik şöbəsinə fəaliyyət göstərirdi. Lakin AMEA Humanitar şöbəsinin akad. Katibi K.Abdullayevin rəhbərliyi dövründə institutdakı struktur dəyişiklikləri ilə əlaqədar ilk dəfə olaraq təməli 1965-ci ildə qoyulmuş prof. M.Şirəliyevin ülvü arzusu 2013-cü ildə həyata keçdi. İnstitutda kompüter dilçiliyi şöbəsi yarandı. Əlbəttə, şöbənin yaranmasında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2013-cü il 9 aprel Sərəncamının təkzibolunmaz əhəmiyyəti oldu. Sərəncamda “Azərbaycan dilinin qloballaşma şəraitində zamanın tələblərinə uyğun istifadəsinə və ölkədə dilçiliyin inkişafına dair Dövlət Proqramı”nın əsas vəzifəsi kimi Azərbaycan dilinin qloballaşma şəraitində zamanın tələblərinə uyğun inkişaf etdirilməsi mexanizminin yaradılması dilçi alimlərinin müasir informasiya və kommunikasiya texnologiyalarının yaradılmasında iştirakının təmin edilməsi məsələləri hesab olunur (Dövlət Proqramının əsas vəzifələri, maddə 3.1.1 və 3.1.61).

Dilçiliyin inkişafına dair Dövlət Proqramında Azərbaycan dilini öyrənən xarici vətəndaşlar və xarici dil öyrənmək istəyən azərbaycanlılar üçün tədris vəsaitlərinin daha intensiv hazırlanması, Azərbaycan dilinin düzgün işlənilməsində çevikliyin təmin olunması üçün müvafiq internet resursların yaradılması, Azərbaycan dilində internet resursların elektron və interaktiv dərsliklərin yaradılması məsələlərinə xüsusi diqqət yetirilməsi tövsiyə olunur (4.1.14, 4.1.15, 4.1.16 bəndləri).

Dövlət Proqramında bu sahədə aparılan prioritet mövzular da konkret göstərilmişdir:

– Milli transliterasiya standartlarının hazırlanması (6.1.4);

– Milli transliterasiya standartları əsasında Azərbaycan əlifbasından digər əlifbalara transliterasiyanın həyata keçirən proqram təminatının hazırlanması (6.3.9);

– Azərbaycan dilinin dövlət dili kimi ümumi informasiya bazasının yaradılması (6.4.1);

– Azərbaycan dilinin təkmilləşdirilmiş yeni orfoqrafik, izahlı, frazeoloji, terminoloji, tərcümə, ensiklopedik və tezlik elektron lüğətlərinin hazırlanması (6.4.2);

– Azərbaycan dilində internet resursların, elektron və interaktiv dərsliklərin yaradılması istiqamətində fəaliyyətin gücləndirilməsi (6.4.3);

– Azərbaycan dilinin daha geniş istifadəsinin təmin edilməsi üçün internet texnologiyalarının, maşın tərcüməsi sistemlərinin və digər müasir tətbiqi linqvistik texnologiyalarının yaradılması və inkişaf etdirilməsi (6.4.7);

– Azərbaycan dilinin milli korpusunun yaradılması.

Bu ümdə məsələlərin həlli üçün əlbəttə ki, yüksək texniki təminatla təchiz olunmalı və müxtəlif sahələrin mütəxəssisləri işə cəlb olunmalıdır. Son illər institutda bu ehtiyacları duyaraq əməkdaşlar kompüterlərlə təmin olunmuş, kadrların yetişdirilməsi üçün işə şöbəyə aspirantlar qəbul olunmuşdur.

Onlar müasir tələblərə uyğun məsələlərin həllinə yönələn, aktualıq kəsb edən aşağıda sadalanan mövzuların tədqiqi ilə məşğul olurlar.

Fatimə Səmədzadə. XX-XXI əsrin əvvəllərində dil nəzəriyyələrində koqnitiv dilçiliyin dominant yeri;

Aynur Əlizadə. Kompüter öyrətmə proqramlarında avtomatik lüğətlərin qurulma prinsipləri;

Natavan Əzizli. Mətnə sözlərin avtomatik sıralanması;

Səringül Ziyadova. Azərbaycan dilinin kompüter vasitəsilə öyrədilməsi prinsipləri;

Aynurə Rəhimova. Dilin statistik metodla tədqiqi;

Gülnara Əliyeva. Maşın tərcüməsində semantik təhlil;

Rəna Məmmədova. Azərbaycan dilinin milli korpusunda lüğətlər blokunun optimal strukturu;

Maya Heydərova. Azərbaycan dilinin elektron məkanda istifadəsi imkanları.

Artıq şöbənin əməkdaşlarının Dövlət Proqramında nəzərdə tutulan prioritet mövzular üzrə tədqiqatları böyük vüsət alıb.

Məsud Mahmudovun rəhbərliyi ilə Azərbaycan dilinin dövlət dili kimi ümumi informasiya bazası yaradılmış, eyni zamanda Azərbaycan dilinin milli korpusunun hazırlanmasında xeyli işlər görülmüşdür: belə ki, “Azərbaycan dilinin lüğət tərkibinin inkişafı, dil normalarına əməl olunmasının ictimai monitorinqi və dilin verilənlər korpusunun hazırlanması üzrə inteqrasiya olunmuş elektron sistemin yaradılması” layihəsi uğurla tamamlanmış, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Elmin İnkişafı Fonduna təhvil verilmişdir. Bundan əlavə, Rəna Məmmədovanın “Azərbaycan dilinin korpusunda lüğətlər blokunun optimal strukturu” adlı dissertasiyası uğurla müzakirə olunmuşdur. Sevincirici haldır ki, akad. M.Şirəliyevin işinin davamçısı, ümidverici gələcəyi olan – şöbənin əməkdaşı Rasim Heydərov “Eksperimental dia-

lekt fonetikasi” mövzusunda tədqiqat işi aparır. Yüksək erudisiyalı Könül Həbibova “Siyasi və məişət diskurslarında nitqin manipulyativ xüsusiyyətləri” adlı doktorluq dissertasiyası üzərində çalışır.

Xatırladaq ki, Dövlət Proqramında məşin tərcüməsi sistemlərinin yaradılmasına önəmli yer verilmişdir.

Əməkdaşlarımızdan Gülnarə Cəfərova məşin tərcüməsində ən çətin mərhələ hesab edilən – mətnin semantik təhlili üzərində tədqiqat işi aparır. Kompüter dilçiliyində tətbiqi məsələlərin həlli yollarını isə gənc mütəxəssis Lalə Muradova araşdırır.

Beləliklə, kompüter dilçiliyinin öhdəsinə düşən, gələcəkdə tədqiqata cəlb ediləcək maraqlı məsələlər: şifahi nitqin tanınması, dillərin kompüter vasitəsilə tədrisi, video-elektron lüğətlərin hazırlanması və s. i. öz həllini tapacaqdır.

ƏDƏBİYYAT

1. Vəliyeva K.A., Mahmudov M.Ə. və b. (1997). *Kitabi-Dədə-Qorqud*” dastanlarının statistik distributiv təhlili. Bakı, Siyasət nəşriyyatı, 78 s.
2. Vəliyeva K.A., Mahmudov M.Ə. və b. (1999). *Füzulinin əsərlərinin statistik-distributiv təhlili*. Bakı, Elm nəşriyyatı, 548 s.
3. Vəliyeva K.A., Mahmudov M.Ə. və b. (2004). *M.Füzulinin nəzm əsərlərinin əlifba-tezlik sözlüyü*. Bakı, Elm, 548 s.
4. Махмудов М.А. (1991). *Система автоматической переработка тюркского текста на лексико-морфологическом уровне*. Баку, ЭЛМ, 144 ст.
5. Mahmudov M.Ə. (2002). *Mətnin normal təhlili sistemi*. Bakı, Elm, 242 s.
6. Vəliyeva K.A. (1996). *Mətnin avtomatik sintaktik təhlili və sintezi*. Bakı, 158 s.
7. Vəliyeva K.A., Mahmudov M.Ə. və b. (1977). *Azərbaycan dilinin tezlik lüğəti*. Bakı, 212 s.
8. Vəliyeva K.A., Mahmudov M.Ə. və b. (2004). *Azərbaycan qəzet dilinin tezlik lüğəti*. Bakı, Nurlan, 264 s.
9. Кулиева Э.Ю. (2011). *Определение оптимальной структуры автоматического словаря в системе машинного перевода*. Баку, АҚД., 46 стр.
10. Fətullayev Ə.B. (2006). *Azərbaycan-İngilis məşin tərcüməsi sistemi üçün rəqəmsal modelləşdirmə metodunun işlənilib hazırlanması və tətbiqi*. Bakı, NDA, 19 s.
11. Vəliyeva K.A. (2018). *Kompüter dilçiliyinin inkişaf tarixinə bir nəzər*. Bakı, Dilçilik İnstitutunun əsərləri, s.287-299.
12. Mahmudov M.Ə., Tahirov İ.M. və b. *İnteqrasiya olunmuş elektron lüğətlər sistemi Azərbaycan dilinin milli korpusunun yaradılmasında bir mərhələ kimi*. / *Türkologiya №1*, Bakı, 2019, s.66-80.
13. Məmmədova R.H. *Dil korpuslarında elektron lüğətlərin verilməsi üsulları*. *Filologiya məsələləri №4*, 2019, Bakı, s.168-179.
14. Məmmədova R.H. *Türk dilinin milli korpusunda leksikoqrafik bölüm*. *Filologiya məsələləri № 5*, Bakı, 2019, s.148-154.
15. Heydərova M.İ. *Azərbaycan dili elektron məkanda*. Dilçilik İnstitutunun əsərləri. Bakı, 2018, s.187-200.
16. Heydərova M.İ., Məmmədova R.H. *Azərbaycan dilinin elektron lüğətləri*. / *Müstəqillik illərində üslubların inkişafı və dilin lüğət tərkibinin zənginləşmə istiqamətləri*” mövzusunda respublika elmi konfransının materialları, 25-26 dekabr 2018-ci il, 2019, s.231-234.
17. Mahmudov M.Ə., Məmmədova R.H., Vəlizadə N.S. *Kırım tatarlarının dili*. *Filologiya məsələləri №10*, Bakı, 2019, s.16-23.
18. Həbibova K.Ə. *Creative aspect of language*. *Scientific discussion journal № 29 vol.1* (2019), Praqa, Çexiya, s.15-17.
19. Həbibova K.Ə. *Sociolinguistic analysis of political communication*. / «Закарпатські філологічні студії» Ужгородський національний університет. Ужгород, випуск 8, т. 1. Ужгород, 2019, стр.149-154.

20. Heydərov R.A., Cəfərov A. və b. *Software for experimental methods in phonetic research. 1st International Scientific Conference on Modern Management Trends and the Digital Economy – From Regional Development to Global Economic Growth (MTDE)*. Inst Int Relat, Yekaterinbur, RUSSIA. APR 14-15, 2019, p.791-801.
21. Heydərov R.A. *Dialektlərin təsnifi prinsiplərinə dair*. / VI Beynəlxalq Türk Dünyası Araşdırmaları Simpoziumu, Bakı Avrasiya Universiteti (Bakı, Azərbaycan), Ömər Halisdəmir Universiteti (Niğde, Türkiyə), Qazax Dövlət Qızlar Pedaqoji Universiteti (Almatı, Qazaxıstan), M.Akmulla Başqırd Dövlət Pedaqoji Universitetinin (Ufa, Rusiya), Bakı, 13-15 iyun 2019, s.199-202.
22. Heydərov R.A. *Dilə dövlət qayğısı və dil siyasəti*. / Tanınmış türkoqolq alim Məhəbbət Mirzəliyevanın 70 illik yubileyinə həsr olunmuş “Azərbaycan dilçiliyinin aktual problemləri” mövzusunda respublika elmi konfransı. Bakı: 28 oktyabr 2019-cu il, s.176-178.
23. Heydərov R.A. *Dil işarəsinin mahiyyəti*. / İsmayıl Şıxlının yaradıcılığına həsr olunmuş Beynəlxalq Konfrans. 3-4 dekabr. Bakı Avrasiya Universiteti.
24. Cəfərova G.N. *Maşın tərcüməsində sözün semantik təhlilində lüğətlər (Tezaurus lüğətləri)*. Bakı, AMEA Filologiya və Sənətsünaslıq №1, 2019, s.193-196.
25. Vəliyeva K.A. Muradova L.A. *Kompüter dilçiliyinə dair bəzi məsələlərin proqramlaşdırma üsulları*. Bakı, Tədqiqilər №3, 2018, s.19-26.

Камила ВАЛИЕВА

РАЗВИТИЕ МАТЕМАТИЧЕСКОЙ ЛИНГВИСТИКЕ В АЗЕРБАЙДЖАНЕ

РЕЗЮМЕ

Большие заслуги в тюркологии, а также в развитии математической лингвистики в составе азербайджанского языкознания принадлежат видному ученому, профессору Маммедаге Ширалиеву. Мудрый и дальновидный профессор М.Ширалиев каждый год последовательно объявлял набор по математической лингвистике для развития данной новой сферы, имеющей большое будущее. В результате больших усилий М.Ширалиев в 1976 году в Институте языкознания имени Насими была сформирована группа по прикладной лингвистике - новой сфере азербайджанского языкознания. В последние годы в связи с потребностями сотрудники института были оснащены компьютерами, а для формирования кадров в отделение были приняты аспиранты. Они занимаются исследованиями нижеследующих актуальных тем, направленных на решение вопросов, соответствующих современным требованиям. Исследования сотрудников отделения по приоритетным темам, подразумевавшимся в соответствии с Государственной Программой, приобрели широкий размах. Была создана общая информационная база азербайджанского языка как государственного, в том числе была проведена значительная работа в подготовке национального корпуса азербайджанского языка.

Ключевые слова: азербайджанский язык, математическая лингвистика, тюркология, национальный корпус, прикладное языкознание.

SUMMARY

Great achievements in Turkology, as well as in the development of mathematical linguistics as part of Azerbaijani linguistics, belong to a prominent scientist, professor Mammadaga Shiraliev. A wise and far-sighted professor M. Shiraliev every year consistently announced a set of mathematical linguistics for the development of this new field, which has a great future. As a result of great efforts M. Shiraliev in 1976, a group on applied linguistics - a new area of Azerbaijani linguistics was formed at the Institute of Linguistics after named Nasimi. In recent years, in connection with the needs, the institute staff were equipped with computers, and graduate students were accepted to the department to form personnel. They are engaged in research of the following relevant topics aimed at resolving issues that meet modern requirements. Studies of the department employees on priority topics implied in accordance with the State Program have gained wide scope. A common information base of the Azerbaijani language as the state language was created, including considerable work was done in preparing the national corpus of the Azerbaijani language.

Key words: Azerbaijani linguistics, Mathematical linguistics, Turkology, national corpus, applied linguistics,